

Százhuszonöt éve született Gárdonyi Géza

Százéves volt, amikor e sorok írója Gárdonyi-emlékkönyvet szerkesztett, melynek bevezető tanulmányát *Bóka László* neve fémjelzi. Ő írta akkor, hogy ez emlékkönyv „*annak bizonyága, hogy Eger... a hazaszeregetet... tájszeretetet ápolja, ennek ad gazdagabb tartalmat akkor, amikor Gárdonyi Géza százados ünnepén egy olyan könyvet tesz a magyar olvasók asztalára, amelyben Eger nagy nevelt-jének, a legtermékenyebb egeri műhely mesterének emléket állít*”.

Azóta negyedszázad telt el. Eger „*hősi eposzának*” olvasó tábora tovább gazdagodott, új és újabb generációk ismerkedtek meg az évszázadok múltján is fényesen ragyogó egri csillagok mesés történetével, zárando-koltak el az olvasmány élményt idéző várba, hajtottak fejet, a Bebek-bástyán pihenő nagy tanító előtt, kinek csak a testét takarja a szeretett egri föld. Szelleme művei által itt él ma is köztünk. Jellemet alakít, személyiséget formál, messze túl az országhatáron túl is. Hirdeti a tettekben megnyilvánuló, áldozatra is kész igaz hazafiság eszméjét. Újabb híveket toboroz Egernek, növeli idegenforgalmát.

Számosan megírták, hogy Gárdonyi prepaként ismerkedett meg Egerrel, azzal a várossal, amely *Bóka* szerint „*magán viseli az antik romokon várost alapító öreg magyarok munkáskeze nyomát, ahogy e város virágzó szépségében benne érezzük kardforgató egri vitézek, fegyverre kelt Eger-vidéki parasztok végvárvédő hő-*

siességét, úgy növelte meg e város fényét az a glória, melyet Gárdonyi művészete adott e városnak akkor, amikor megalkotta Eger hősi eposzát”. Pedig azt is tudjuk, hogy kudarcélmény-nel távozott a „*szegények iskolájából*”. Mégis ide vágyott vissza 20 év múlva, megjárva közben számos állomást, hogy végleg letéve vándorbotját, letelepedjen az ősi vár fölött épült, soktornyú városra néző házából merítve ihletet további alkotó munkájához.

A „*kis Rómának*”, „*magyar Athénnek*” nevezett, alig 22 ezer lelkes akkori Eger, e kis ékszerdoboz Bródy Sándor tanácsára vált Gárdonyi alkotó és nyughelye 1897 júniusában. Az akkor már nagy író szerénységére jellemző, hogy a helyi lap, az Egri Újság közel egy évig várt a „*híradással*”: „*Csak kevesen tudják itt Egerben, hogy szépirodalmunk egyik kitűnősége, Gárdonyi Géza már egy esztendeje állandó lakosa városunknak, sőt mi több, egri háziúr... Az első 100 pénzcentés adóval, amit pénztárunkba bizonyára jókedvvel lefizetett hivatalosan is megkapta különben új polgártársunk az egri nevet, amelynek jó híre és fényessége csak gyarapodni fog az ő írói sikereivel*”.

Az Egri Újság írójának jövedelése igaznak bizonyult. Gárdonyi munkásságának legjavát Egerben írta. Még akkor se ment el innen, amikor 1917-ben kecsigetű ajánlatot kapott. Aradra hívták a kulturpalota igazgatójának. A meghívásra Gárdonyi többek között a következőket válaszolta:

„*Ma már ez a város dédelgetve szeret. Itt építettem fel hajlékomat... nem megyek*”.

Egri letelepedését követően a város tanácsától ajándéka kapta meg házának szomszédos telkét, melyet levélben köszönt meg. E levélben írja, hogy „*fiatalságom óta az volt az egyik jámbor óhajtásom, hogy öregségemre, idehúzódhassak Egerbe, e fenséges romok közelébe és itt várjam meg életem decemberét... Üdvözlégy, nemes, szép Eger!*”

Egri polgárként folytatta írói mesterségét. Itt született *Az én falum* című novelláskötete, az igaz hazaszereget regénye az *Egri csillagok*, legnagyobb sikerű drámai alkotása *A bor*, történelmi regényei *A láthatatlan ember*, *Az Isten rabjai* stb. és itt írta kötetszámra verseit is, melyek kevésbé váltak ismertté.

Nagyon sokat utazott, igyekezett felfedezni a világot, összevetéseket tenni más tájakkal, városokkal. Akárhányszor utazott is el azonban bármilyen szép tájra, boldogan tért mindig vissza egri otthonába, hol visszavárták szeretett édesanyjával együtt fiai, barátai, maga alkotta csodálatos virágos kertje, a harangtoronyok sajátos beszélgetése, a barna bástyákról ősi üzeneteket hozó szellő.

Gárdonyi Gézáról Eger város közgyűlése a 30. írói jubileuma alkalmával, amikor a Magyar Tudományos Akadémia tagjává vált, érdemei elismerésül utcát nevezett el. E ritka gesztust megköszönve a város vezetőinek, Gárdonyi a követke-

zőket írta: „*Életemben ide nyújtották nekem azokat a rózsákat, amelyeket csak halotti szemfödelemre várhattam volna, ez a nagy és nemes adomány megerősít engem lankadozó munkabírárságomban és szent fogadalmakra kötelez. Munkálkodok tovább az Istentől nekem osztott szerszámmal — holtomig —, a nemzet művelődéséért és Egerért*”.

Végakarata szerint a „*síremléke*” az íróasztala kellett volna legyen, de az egriek méltóbb helyet találtak Gárdonyi megfáradt teste számára. 1922. október 30-án hajnalban búcsúzott el szeretettől, szép Eger városától, majd elfoglalta örök nyughelyét az egri hősök vérel megszentelt vár Bebek-bástyáján.

Gárdonyi munkásságának megítélése meglehetősen elmentmondásos. Koronként is változó. Az életmű tartalma azonban nem vitatható. E sorok írója az „egri névtől” vezetve diplomamunkájában Gárdonyi sajátos stílusát vizsgálta, a „*cicómátn grammatikát*” tanulmányozta, nyelvi varázsanak titkát kutatta. Az a meggyőződése alakult ki már akkor, az 50-es években, hogy az életmű hihetetlenül gazdag forrásnyagot irodalmároknak, nyelvészeknek, történészeknek, szociológusoknak, esztétáknak stb., amely méltó a további tudományos feltárára. Az értékek teljesebb kutatása, alaposabb vizsgálata kötelességünk a Gárdonyi-életművel kapcsolatban is. Ezzel tisztelgünk legméltóbban a 125 éves írónk előtt.

Nagy Andor